

זמן עלית נחמיה

תקציר: במאמר זה מובאות ראיות שנחמיה בן חכליה הוא זרובבל והוא עלה לירושלים (בפעם שלישית) יחד עם עזרא בר"ח אב שנת 3415. והוא השלים את בניית חומות ירושלים שנה וחצי אחרי שהשלים את בניית בית המקדש ונקרא לבבל ע"י דריוש. מתברר שכתוצאה ממעבר מלוח מחושב לקדוש החודש על פי הראיה, חודש אלול שנת 3415 היה מעובר וראש השנה של שנת 3416 חל בשבת.

כתוב בספר נחמיה ב' א' "ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא" נחמיה בקש רשות מן המלך ללכת לירושלם. "ואבוא אל ירושלם ואהי שם ימים שלשה" (שם, י"א). ואז נחמיה יצא בלילה לסייר בחומות ירושלים. ומיד אחרי זה התחילו לבנות את החומה. "ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול לחמשים ושנים יום" (שם, ו' ט"ז). מכאן התחילו לבנות את החומה בד' אב. ונחמיה בא לירושלים בר"ח אב. וגם עזרא יצא מבבל בחדש ניסן ובא לירושלים בר"ח אב (עזרא ז' ט'). וישב שם שלשה ימים וביום הרביעי שקל כסף וכו' בבית מקדש. דבר זה היה בשנה שביעית לארתחשסתא. ומגמרא ר"ה ג' ע"ב אנו לומדים שארתחשסתא של עזרא זהו דריוש. וכן כתוב שם "תנא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא, כורש שמלך כשר היה, ארתחשסתא על שם מלכותו ומה שמו דריוש שמו". ועוד לומדים אנו מהגמרא שם, שמתחילה (לפחות בשנתיים ראשונות) מלך כשר היה ומנו לו מניסן. ובסוף (לכל היותר בשנה שביעית) החמיץ ומנו לו מתשרי.

אבל לגבי נחמיה התקשו המפרשים מיהו מלך ארתחשסתא. תוס' בר"ה ג' ע"ב ד"ה "שנת" מביאים שני פרושים. אחד כפשוטו, שארתחשסתא של נחמיה הוא דריוש השני. ואז נחמיה עלה 13 שנה אחרי עזרא. ותוס' עצמם הקשו על פרוש זה (ראה שם). פרוש שני שזהו כורש הראשון. ואז נחמיה עלה בשנה שלישית של דריוש, שלש שנים לפני גמר בנין בית המקדש. לגבי פרוש ראשון נוסף עוד קושיה. כתוב בספר נחמיה "ויגע החדש השביעי וכו'" (ז' ע"ב). "ויאספו כל העם כאיש אחד אל רחוב לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא ספר תורת משה וכו'" (ח' א'). "ויאמר נחמיה הוא התרשתא ועזרא הכהן וכו'" (ח' ט'). משמע שנחמיה הוא פחת יהודה היה שם בזמן קריאת התורה. "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא וכו'". בסדר עולם פרק ל' מבואר "אפשר לומר כן אלא מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה בימי יהושע נתחייבו במעשרות ובשמיטין ויובלות קידשו ערי חומה והיו ששין ושמחין לפני המקום ב"ה אף בימי עזרא נתחייבו במעשרות שמיטין ויובלות וקידשו ערי חומה וכו'". ובערכין י"ג ע"א רב אשי מעמיד חשבון שמיטות של בית שני לרבנן משנה שביעית של הבית, מזמן עלית עזרא. אם כן, חג סוכות זה היה מיד אחרי עלית עזרא. ונחמיה באותו זמן כבר היה בירושלים. וגם ללא חשבון בערכין, פשוט שעזרא עלה על מנת ללמד תורה כפי שכתוב בעזרא ז' ו' "הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מהיר בתורת משה אשר נתן ה' אלקי ישראל וכו'" ועשה את שליחותו מיד אחרי עלייתו. וגם על פרוש שני קשה. אם נחמיה עלה בשנה שלישית של הבית והוא בנה חומה מיד, מדוע לא חנכו אותה משך ארבע שנים עד אשר בא עזרא. וזה פסוק מפורש בנחמיה י"ב ל"ז שעזרא הספר קדש את החומה. ועוד קשה לפי פרוש זה, בזמן בניית החומה, בית המקדש היה הולך ונבנה. ואין זכר לכך בספר של נחמיה. ומדוע מהר לבנות את החומה במקום לבנות את בית המקדש. ולכאורה לא היתה התנגדות שכנים לבניית בית המקדש, רק התנגדו

לבניית חומות העיר. וקושיה הגדולה ביותר מגמרא בסנהדרין ל"ח ע"א שלפיה זרבבל בן שלתיאל זהו כינוי, ושמו האמתי נחמיה בן חכליה! ואיך יתכן הדבר? הרי זרבבל היה בונה את הבית החל משנה שניה של דריוש כפי שכתוב בחגי ב'. ובאותו זמן נחמיה היה בבבל! ובזכריה ד' ט' כתוב "ידי זרבבל יסדו הבית הזה וידיו תבצענה וידעת כי ה' צבקות שלחני אליכם". משמע שזרבבל השלים כל עבודת בנין הבית. וחומות נחמיה כוללות חומות הר הבית והם מכלל הבית. ואולי מכאן גמרא הבינה שנחמיה הוא זרבבל.

על כורחנו אנו צריכים לומר שזרבבל השלים את בנין הבית בג' אדר שנה ששית של דריוש. ומן הסתם השתתף בחנוכת הבית ופסח ראשון (עזרא ו' ט"ז-כ"ב). ואז נקרא לחזור לשושן הבירה, אל המלך. וספר נחמיה פותח בחדש כסלו, כעבור שמנה חדשים. "ויבא חנני וכו' ויאמרו לי הנשאים אשר נשארו מן השבי שם במדינה ברעה גדולה וכו'" (נחמיה א' ב'-ג'). (הערה 1: מהלך מירושלים לשושן היה בערך ארבעה חדשים. יש לכך כמה ראיות. נחמיה ועזרא יצאו מבבל בניסן ובאו לירושלים באב. הפליט אשר בא אל יחזקאל בחמשה לחדש עשרי ואמר "הכתה העיר" (יחזקאל ל"ג כ"א), הלך כמעט חמשה חדשים. זכריה שלח אנשים לירושלים בד' בכסלו לשאול "האבכה בחדש החמשי" (זכריה ז' ג'), שמנה חדשים לפני חדש אב כדי שילכו ארבעה חדשים ויחזרו ארבעה חדשים. אומנם מרחק משושן לירושלים בקו ישר הוא 1200 מיל, מהלך של 30 יום. אבל הם לא הלכו דרך מדבר סורי במקום סכנה, אלא הלכו לאורך נהרות. חידקל ופרת צפונה עד הרי אמנון ומשם דרומה לירושלים והתעכבו בכל מקום ישוב יהודי. יתכן איפה שחנני יצא מירושלים בזמן כאשר זרבבל הגיע לשושן. ותוך ארבעה חדשים המצב בארץ נעשה רע). ובניסן נחמיה הוא זרבבל קבל רשות מן המלך והוא עלה לארץ יחד עם עזרא (רק במסלולים שונים!) וזה מסביר מדוע הם הגיעו באותו יום ר"ח אב. וישבו בירושלים ג' ימים. וביום ד' כל אחד עשה שליחותו.

וכך מתברר סדר הדברים. נחמיה בנה חומה מד' אב עד כ"ה אלול בשנה שביעית של דריוש. ואז קדשו אותה לפני ראש השנה. ומן הסתם קדשו אותה בכ"ה אלול, יום בריאת העולם, שש שנים אחרי תחילת בנין בית המקדש בכ"ד אלול ביד זרבבל. והתקיימה בכך נבואת זכריה. ולמרות שחנוכת החומות כתובה לקראת סוף ספר נחמיה (פרק י"ב), אין מוקדם ומאוחר בתורה. "ויזבחו ביום ההוא זבחים גדולים וישמחו כי האלקים שמחם שמחה גדולה וכו'" (שם, י"ב מ"ג). ומן הסתם הפסוק בספר עזרא ח' ל"ה "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עלות לאלקי ישראל פרים שנים עשר על כל ישראל וכו'" מדבר על אותו יום חנוכת החומות. והיה זה מעין חנוכת המזבח, משום תוספת קדושת הר הבית, ירושלים והארץ. ואף על פי שהקריבו קרבנות גם לפני כן.

ואז "ויגע החדש השביעי ובני ישראל בעריהם" (נחמיה ז' ע"ב) כי בינתיים חזרו לבתיהם. "ויאספו כל העם כאיש אחד אל רחוב אשר לפני שער המים וכו' ויביא עזרא הכהן את התורה וכו' ביום אחד לחדש השביעי" בראש השנה. ועשו סוכות. "וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו בני ישראל בצום ובשקים ואדמה עליהם. ויבדלו זרע ישראל מכל בני נכר ויעמדו ויתודו על חטאתיהם ועונות אבתיהם וכו'" כפי שכתוב שם בפרק ט'. וכרתו אמנה (פרק י').

והנה בספר עזרא כל זה לא מוזכר כי סמך על ספר נחמיה. והוא ממשיך מן הפסוק ט' א' "וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם ישראל והכהנים והלויים מעמי הארצות וכו'. כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם וכו'". "ככלות אלה"- האמורות בספר נחמיה. ולמרות שבנחמיה לעיל כתוב

"ויבדלו זרע ישראל מכל בני נכר וכו'" (נחמיה ט' ב'), וכאן משמע שלא נבדלו. י"ל שנבדלו לבוא להר הבית, ולא באו נוכרים. אבל נשואי תערובת היו להם. ואז התעוררו לתשובה. ובו ביום "וכשמעי את הדבר הזה קרעתי את בגדי וכו'" ככל הכתוב בעזרא בפרק ט'. "ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימין ירושלים לשלשת הימים הוא חדש התשיעי בעשרים לחדש וישבו כל העם ברחוב בית האלקים מרעידים על הדבר ומהגשמים" (עזרא, י' ט'). מכאן "ככלות אלה" היה בי"ז כסלו. ובינתיים עברו 52 יום, מכ"ד תשרי שבו עשו תענית. ומדוע התעוררו רק עכשיו? אולי היתה שם עצירת גשמים משך 52 יום. קללה כנגד 52 ימים של ברכה כאשר בנו את החומה. ורק כאשר נתאספו לירושלים, התחיל לרדת גשם. וידעו מה סיבת הבצורת. "ויכלו בכל אנשים ההשיבו נשים נכריות עד יום אחד לחדש הראשון", באותה שנה.

והנה אצל נחמיה כל ההבדלה הזאת מוזכרת בקצרה בפרק י"ג א'-ג' "ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם ונמצא כתוב בו אשר לא יבוא עמני ומאבי בקהל האלקים עד עולם וכו'. והיה כשמעם את התורה ויבדילו כל ערב מישראל". זאת הקריאה שהיתה בראש השנה. וממנה התעוררו לתשובה. ונחמיה סמך פסוקים אלה למעשה של אלישיב אשר היה 12 שנה מאוחר יותר, כאשר נחמיה חזר לשנה למלך בבל. ומה שכתוב שם "ולפני מזה אלישיב הכהן נתון בלשכת בית אלקינו קרוב לטוביה", אין כוונתו שלפני יום קריאת התורה, אלא לפני "בכל זה לא הייתי בירושלם כי בשנת שלשים ושתים ולארתחשסתא מלך בבל באתי אל המלך ולקח ימים נשאלתי מן המלך". כלומר, לפני וסמוך לאותה שנה שלשים ושתים, בזמן שנחמיה יצא מירושלים לבלב. (הערה 2: וצ"ע איך אלישיב נעשה קרוב לטוביה ועשה לו לשכה בבית האוצר וגם יהונתן בנו של טוביה לקח את בת משלם בן ברכיה (נחמיה ז' י"ח), כאשר אותו משלם בן ברכיה היה על לשכת האוצר והוא בנה בחומת הר הבית כנגדה (שם, ג' ל'). וי"ל שאותו טוביה עבד עמוני, היה לשעבר עבד כנעני ממוצא עמוני של ישראל והוא השתחרר. ונעשה שליט כמו הורדוס שהיה עבד אדומי של חשמונאים. ואותו טוביה נשא כנראה אשה ישראלית. והיו שסברו שעבד עמוני שיצא לחרות מותר לבוא בקהל. ונחמיה סבר שאסור. או שמא היה שם ספק האם הוא קבל גט שחרור או אדון הפקיר אותו. ולכן בניו מישראלית הם ממזרים. ולגבי בן יודע בן אלישיב שנעשה חתן לסנבלט החרני, כנראה נחלקו האם שומרונים הם גרי אמת או גרי אריות).

כעת נחזור לשאלה העיקרית, מיהו ארתחשסתא אשר בשנת עשרים שלו נחמיה עלה לארץ. בסדר העולם פרק ל' כתוב "אלא הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא לפי שכל המלכים נקראים ארתחשסתא". כלומר אין הכרח שדוקא דריוש השני או כורש הראשון נקראים ארתחשסתא, אלא אף מלכים אחרים נקראים בשם זה. והנה כתוב בספר עזרא ד' ו'-ז' "ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על ישרי יהודה וירושלם. ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת טבאל ושאר כנותו על ארתחשסתא מלך פרס וכו'". ובעקבות מכתב זה לארתחשסתא, אותו מלך ארתחשסתא ביטל את בנין בית המקדש כפי כתוב בפרוש בפסוק ד' כ"ג. וביטול זה היה בתוקף עד שנה שניה לדריוש (שם, כ"ד). וכן בפרוש כתוב באסתר רבה א' ג' "אחשורוש ר' לוי ורבנן. ר' לוי אמר אחשורוש הוא ארתחשסתא ורבנן אמרי אחשורוש שכל מי שזוכרו חושש את ראשו. ולמה קראו הכתוב ארתחשסתא, שהיה מרתיח ותש". וחדושי הרד"ל גורס "ורבנן אמרי ארתחשסתא הוא אחשורוש ולמה נקרא שמו ארתחשסתא שהיה מרתיח ותש". אם כן, לכוליה עלמא ארתחשסתא ואחשורוש זה אותו מלך. והוא ביטל את בנין בית המקדש. וכאן בא עיקר חידושונו: נחמיה מנה עשרים שנה לארתחשסתא-אחשורוש, אביו של דריוש (הערה 3: זאת דעת ר' נחמיה באסתר רבה א' א'). מדוע? כי באותו זמן דריוש "החמיץ" כפי שאומרת גמרא בר"ה ג' ע"ב. ומשום כך מנו לו מראש השנה. עזרא מנה לו מראש השנה של תחילת מלכותו. ונחמיה מנה לו מראש השנה של אותה שנה בה אחשורוש עצר את בנין בית המקדש. וכנראה הדבר היה

בשנה שניה שלו כי בתחילת מלכותו כתבו מכתב שטנה על שם אחשורוש ובהמשך כתבו לו בשם ארתחששתא. ובשנה שלישית אחשורוש עשה משתה הידוע שבסופו הוא הוציא את כלי המקדש כי סבר שעברו שבעים שנה מגלות יהויכין (הערה 4: את גלות יהויכין מונים מניסן שנה 3328 וסוף משתה אחשורוש היה ב' ניסן 3397, והוא טעה בשנה). לכן יש לייחס את המכתב השני ומתן תואר ארתחששתא לשנה השנייה, סמוך למשתה ההוא. ותואר "ארתחששתא" הוא כנראה מלך עליון כעין emperor, ואמרו חז"ל שכל המיצר לישראל נעשה ראש (סנהדרין ק"ד ע"ב).

ומה הקשר בין שני ארתחששתא? דריוש החזיר את נחמיה-זרבבל מירושלים בבלה להיות לו משקה וביטל בכך את המשך הבניין בירושלים. וגם השפיל את זרבבל בן יהויכין, מלך יהודה. לכן נחמיה מדמה אותו לאחשורוש אביו. אבל עזרא לא עלה לפני כן לירושלים. ולא הושפל. לכן הוא מדמה את דריוש לסתם מלך. אבל גמרא בר"ה ג' נתנה טעמים אחרים להחמצה של דריוש. ונראה שחז"ל רצו להסתיר את הסיבה העיקרית להחמצת דריוש שפחד מהתחזקות של זרבבל והפיכתו למלך יהודה. לכן הוא שלח במקביל לנחמיה את עזרא הכהן ונתן בידיו כל סמכויות המשפט. ומאז עד חורבן הבית לא היתה מלכות בישראל פרט למלכות חשמונאי אשר ינקה מכח שלטון הכהנים אשר נתן לעזרא. (הערה 5: ומלכות הורדוס היא לא מלכות ישראל אלא חלק מתוקפת מלכות הרשעה של רומאים). וזאת הסיבה ליריבות בין עזרא לנחמיה. וחז"ל רמזו על יריבות זאת בסנהדרין צ"ג ע"ב "מכדי, כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו, ונחמיה בן חכליה מאי טעמא לא איקרי סיפרא על שמיה?".

והנה אחשורוש מלך 14 שנה, ושנה 20 מתחילת מלכותו היא שנה ששית של דריוש. ובאותה שנה בג' אדר הושלמה בנית בית המקדש (עזרא ו' ט"ו). ואם נחמיה מונה 20 שנה מתחילת מלכותו של אחשורוש, אז חנני בא אליו בחודש כסליו של אותה שנה עם בשורה רעה (נחמיה א' ג'). וזה כלל לא יתכן. אלא בהכרח נחמיה מונה משנה שניה של אחשורוש כמו שכתבנו. והתקיימה נבואת זכריה "ידי זרבבל יסדה הבית הזה וידי תבצענה" (זכריה ד' ט'), שזרבבל השלים את בניין בית המקדש וחומות הר הבית וירושלים (הערה 6: תבצענה- פרש"י שם "לשון גמר").

ואפשר להביא סימוכין לדברנו שנחמיה לא מונה עשרים שנה מדריוש מגמרא בר"ה ד' ע"א. הגמרא מביאה ראייה שדריוש החמיץ מפסוק "והשגל יושבת אצלו", והיא כלבה. ולפני זה מתברר מגמרא הדריוש החמיץ בשנה שביעית שלו. ואילו פסוק הנ"ל נאמר בנחמיה בשנה עשרים לארתחששתא. ומה ראייה מכאן, שמא החמיץ יותר מאוחר? אלא בהכרח עשרים שנה אלו לא נמנו לדריוש. ומעשה של נחמיה היה באותה שנה שדריוש החמיץ.

ועוד כתוב בסנהדרין צ"ג ע"ב שהזכרנו לעיל "מכדי, כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו". ואם נחמיה עלה לארץ בשנה עשרים לדריוש השני, מדוע פשוט לגמרא שהוא כתב את ספר עזרא. אבל אם נחמיה הוא זרבבל והוא עלה בעליה הראשונה, אז הוא מתאר כעד ראייה את העליה שלו מתחילתה בשנה אחת לכורש וגם עליה שניה שלו בשנה שניה של דריוש עד עלית עזרא בפרק ז' של הספר. ואחר כך מצרף עלייה שלישית שלו בשנה שביעית של דריוש היא שנה עשרים לארתחששתא.

אבל בפדר"א פרק מ"ט כתוב דבר מוזר: "רבי יונתן אומר סוף מלכי מדי ופרס היה ארתחששתא מלך בבל ושתים עשרה שנה מלך שנאמר ובכל זה לא הייתי בירושלים (נחמיה י"ג ו'). רבי תנחום אומר בא ראה עשרו של אחשורוש שהיה עשיר מכל מלכי מדי ופרס. ועליו הכתוב אומר והרביעי יעשיר עשר

גדול". והרי אחשורוש הוא מלך שני לפרס אחרי כורש. ולדניאל נאמר (דניאל י"א ב') בשנה אחת לדריוש הראשון "עוד שלשה מלכים עמדים לפרס והרביעי יעשיר וכו'" והם כורש, אחשורוש ודריוש. אלא רבי יונתן ורבי תנחום שניהם מבינים שנחמיה בעמדו לפני דריוש, מונה 20 שנה ו- 32 שנה לארתחשסתא הוא אחשורוש. לכן דריוש בן אחשורוש נחשב כאילו המשך שלו. ושנים עשרה שנה אחרונות שמונה נחמיה מ- 20 עד 32 הם שנים אחרונות למלכי מדי פרס שנזכרות בכתובים (**הערה 7**): ומה שכתוב בס"ע פרק ל' ר' יוסי אומר מלכות פרס מפני הבית ל"ד שנה, לזה אין מקור בכתובים אלא זאת מסורת נפרדת. והיא תואמת את 36 שנות מלכותו של דריוש הגדול **בקנון של תלמי** אשר מונים אותם מניסן 3408. ואליהם מצטרפים 180 שנה של יון, 103 מלכות חשמונאים ו-103 כמו שכתוב בס"ע בהמשך. וכלים בט' אב 3830 בחורבן הבית).

ויש עוד ליישב כמה פסוקים בעיתיים לגבי זהות נחמיה עם זרובבל. בספר נחמיה ז' ה'- ז' ו' ויתן אלקי אל לבי ואקבצה את החרים ואת הסגנים ואת העם להתיחש ואמצא ספר היחש העולים בראשונה ואמצא כתוב בו. אלה בני המדינה העלים משבי הגולה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל וישבו לירושלים וליהודה איש לעירו. הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן וכו". אם נחמיה הוא זרובבל, מהו אומר "אמצא ספר היחש" כאילו זאת מציאה? הרי הוא בעצמו כתב אותו. ועוד, ברשימה זאת מופיעים ישוע הוא כנראה כהן גדול ישוע בן צדוק, ו**נחמיה!** וי"ל שמאחר ומעליה ראשונה עד עליה נוכחית של נחמיה עברו 24 שנים, אז ספר ההוא נראה בשבילו כמציאה. והוא קורא אותו כפי שהוא כתוב למרות שזרובבל זה הוא עצמו. לגבי שם נחמיה אחרי ישוע י"ל שזהו נחמיה אחר. ועוד, יתכן שהוא כתוב על שם העתידי של זרובבל. ועוד כתוב בנחמיה י"ב מ"ז "וכל ישראל בימי זרובבל ובימי נחמיה נתנים מניות המשררים והשערים דבר יום ביומו ומקדשים ללויים והלוין מקדשים לבני אהרן". משמע שזרובבל ונחמיה אנשים שונים. וי"ל שהם מיצגים תקופות שונות. עד עלית עזרא כנראה שלא קדשו את הארץ והפרישו תרומות ומעשרות מתוך הנחה שקדושה ראשונה קדשה לע"ל. ואחרי עלית עזרא קדשו את הארץ קדושה שניה. על כן שינוי שם מזרובבל לנחמיה מרמז על שינוי התקופה. זרובבל בן שלתיאל עדיין קשור לעבר, נזרע בבבל ליכניה הוא שלתיאל אשר נשאל על אלתו כפי שנדרש בסנהדרין ל"ח ע"א. לעומת נחמיה שהוא מרמז על נחמה עתידית. בן חכליה-אולי על שם הפסוק חכלילי עינים מיין.

ויש עוד פסוק בעייתי בנחמיה ה' י"ד-ט"ו "גם מיום אשר צוה אותי להיות פחם בארץ יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושנים לארתחששסתא המלך שנים שנים עשרה אני ואחי לחם הפחה לא אכלתי. והפחות הראשנים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחר כסף שקלים ארבעים וכו". משמע שהיתה תקופה ארוכה בין נחמיה לבין זרובבל ובה שלטו פחות אחרות. וי"ל שמדובר על תקופת מלכות אחשורוש שבה זרובבל לא היה פחה. וגם שנה וחצי בין בנין בית המקדש לבין בנין החומות. ובאותו זמן ישבו בארץ כל אותם 42360 גברים ומשפחותיהם וצאצאיהם אשר עלו עם זרובבל בראשונה.

לבסוף נתייחס לשאלה איך כיהנו ששה דורות של כהנים גדולים תוך 34 שנות מלכות דריוש. ואלו הם: ישוע (בן צדוק), יויקים, אלישיב, יודע, יונתן, ידוע (**הערה 8**): יונתן הוא כנראה יוחנן כי הוא מוזכר בנחמיה י"ב כ"ב בסדר יודע, יוחנן, וידוע). נראה שיהושע היה כהן גדול בסוף בית ראשון. הגמרא בסנהדרין צ"ג ע"א מספרת על אחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה אשר היו נביאי שקר בבית ראשון. והם נשרפו בבבל בכבשן אש. ויחד אתם זרקו את יהושע כהן גדול. ולא נראה שמינו כהנים גדולים חדשים בגלות בבל. וגמרא שואלת מדוע יהושע נענש (כי בגדיו נחרכו). ומתרצת "שהיו בניו

נושאים נשים שאינם הוגנות לכהונה ולא מיחה בהן". ודבר זה לא היה זמן רב אחרי שגלו, כי כתוב בירמיה כ"ט כ"א "הנני נותן אתם (נביאי שקר) ביד נבוכדראצר מלך בבל והכם לעיניכם". על כן בסוף בית ראשון ליהושע היו בנים נשואים. לכן בתחילת בית שני, ליהושע היו נכדים בגיל 60-70. ואם נתן לכל דור 20 שנה, אז בתחילת בית שני אלישיב היה כבן 60, ויודע כבן 40, יונתן כבן 20 וידוע זה נולד. ואז יהושע מת בתחילת הבנין שהיה בערך בן 100, ואחריו יויקים שהיה קרוב ל-80. ואלישיב נעשה כהן גדול בזמן עלית עזרא ונחמיה. ואילו ליוחנן נכדו, היתה באותו זמן לשכה (ראה עזרא י' ו') והוא נקרא בנו של אלישיב. ומשמע מנבואת מלאכי הוא עזרא (ראה מגילה ט"ו) וגם מספר נחמיה שכהנים אלו לא היו מהוגנים. על כן הם לא האריכו ימים. ויתכן שידוע אשר היה כבן 34 בסוף מלכות דריוש, הספיק להיות כהן גדול. ואז נתמנה שמעון הצדיק.

נספח: חישוב זמנים לפי תקופות ומולדות.

תחילת בנין בית שני בכ"ד אלול שנת 3409 (למנין בהר"ד). אנחנו עושים חשבון מולדות ממולד אדם הראשון יום ו' ו-14 שעות מבראשית. זאת שנה מעוברת. מולד אלול 3409 יום 1244750.657 מבראשית או יום 3.657 בשבוע (היום נמדד משקיעה ממוצעת בירושלים). נתן לקבוע ר"ח אלול ביום ד' ואז כ"ד אלול ביום ו'.

מולד תשרי שנת 3410 ביום 5.187 בשבוע. כדי שאלול יהי חסר צריך לקבוע א' תשרי ביום ה'. וזה יתכן רק אם קדשו על פי חשבון כמו היום. היכל יסד בכ"ד כסלו. מולד כסליו 1.25. ר"ח כסלו יום א' או יום ב' (במידה ותשרי וחשון מלאים) וכ"ד כסלו יום ג' או יום ד'. כלומר ימי חול.

סוף בנין בית המקדש ג' אדר שנת 3414. זאת שנה פשוטה. מולד אדר יום 3.84. ר"ח אדר ביום ד' שאילו היה ביום ה' אז ג' אדר היה בשבת. מכאן קדשו את החזש לפי חשבון.

עזרא נסע מנהר אהוא בי"ב ניסן שנת 3415 (עזרא ח' ל"א). זאת שנה מעוברת. מולד ניסן יום 4.267. נתן לקבוע ר"ח ניסן לפי חשבון ביום ד'. ואז י"ב ניסן יום א'. והם חנו שם מט' עד י"א ניסן, חמישי, ששי, שבת.

עזרא בא לירושלים בא' אב (עזרא ז' ט'). מולד אב יום 3.39. קבעו את א"ח אב ביום ג' לפי חשבון. והוא התאים לקביעת ר"ח ניסן ביום ד' לפי סדר ניסן מלא, אייר חסר, סיון מלא, תמוז חסר. עזרה ונחמיה ישבו בירושלים שלשה ימים א'-ג' אב או ג'-ה' בשבוע. בליל ד' אב נחמיה עשה סיור כפי שמתואר בנחמיה ב' י"ב-ט"ו. ולמחרת בד' אב הוא יום ששי בשבוע התחילו לבנות את חומות ירושלים. ואילו עזרא באותו יום שקל "הכסף והזהב והכלים בבית אלהינו" (עזרא ח' ל"א).

מולד אלול 4.921, קבעו ר"ח אלול לפי חשבון ביום ה', לכן אב מלא כסדרו. "ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול לחמשים ושנים יום" (נחמיה ו' ט"ו). אלו 27 ימי אב ו-25 ימי אלול כולל שבתות (למרות שלא בנו בשבתות). אם א' אלול יום ה' אז כ"ה אלול יום א' כמו בבריאת העולם.

מולד תשרי 3416 יום 1246965.451 מבראשית או יום 1595310.601 יוליאני (Julian day). זהו יום 6.4513 בשבוע. קבעו את א' תשרי בשבת לפי הראיה ועשו אלול מעובר. ועל זה נאמר בראש

השנה י"ט ע"ב "האמר רבי חנינא בר כהנא אמר רב: מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר". אבל אצל עזרא מצינו כי עברו מקביעת ראש חודש לפי חשבון הלוח לקביעה לפי הראיה. (הערה 9: תוס' בר"ה י"ט ע"ב ד"ה "מימות" מצאו אסמכתא בנחמיה שבאותה שנה אלול היה מעובר. לכן עשו תענית בכ"ד תשרי שהוא בעצם כ"ג תשרי)

אכן יש כאן דבר נדיר. מולד הלוח 13.2 שעות לפני השקיעה וירח במקרה כזה לא יראה. אבל לפי חשבון אסטרונומי של stellarium בשנת -345 (שנת 346 לפני הספירה) ירח כן נראה. נביא כאן את הפרטים של החשבון. שקיעת השמש בירושלים (מרכז השמש ללא רפרקציה) ביום jd=1595311.1525 שהוא 1246966.00 מבראשית, תחילת ליל שבת. שקיעת ירח (מרכז, ללא רפרקציה) jd=1595311.1897, הפרש 53.5 דקות. קשת ראייה $53.5/4=13.4$, אורך ראשון (הפרש קו אורך של ירח ושמש על גלגל מזלות) 13.54 מעלות. סכום קשת ראייה עם 0.48 של אורך ראשון שוה 19.88. קרטיון הראיה מודרני אומר שאם סכום הנ"ל קטן מ- 15.95 אז ירח בודאי לא יראה. ערך 19.88 הוא הרבה מעל הגבול התחתון. לכן קרוב לוודאי הירח נראה. הסיבה לראיית הירח היא שמולד אמיתי היה ביום 1246964.916, 26 שעות לפני השקיעה של ערב שבת.

ויש עוד ראייה מפסוק "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו" (נחמיה ח' י'), שהדבר היה בשבת. פסוק זה נאמר "ביום אחד לחדש השביעי" (שם, שם ב'). ובגמרא ביצה ט"ו ע"ב כתוב "לאין נכון לו- אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין. איכה דאמרי מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין אבל מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא". (הערה 10: לפני זה הגמרא מביאה מעשה ברב אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב. לכת אחרונה שנשארה עד הסוף הוא אמר את הפסוק הזה מנחמיה. ונראה ששכר שלהם היה שגילה להם את הסוד שאותו ראש השנה היה שבת).

אבל אם א' תשרי היה שבת מדוע היו צריכים לעשות עירוב? אלא היה להם ספק שמא יבואו עדים בל' אלול והוא יהיה ראש השנה. לכן נהגו אותו יום קודש. והם באו לירושלים מכל הערים בכ"ט אלול. ולא ראו ירח בערב. ובכל זאת נהגו כל יום ששי כאילו זה ראש השנה. ובשלו בו ביום. ואלו שעשו עירוב בכ"ט ליום ששי ושבת יכלו לבשל מיום ששי לשבת. ואלו שחשבו שלא יבוא עדים כי לא נתן היה לראות ירח, חשבו שלמחר יהיה חול ויוכלו לבשל בו לשבת. ואמרו להם שזה אסור. לכן נשאר ללא אכל לשבת ונזקקו למנות. ו"איכה דאמרי" בגמרא לעיל אמרו "מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין"- אלו שסברו שראש השנה יהיה בשבת ואין צורך בעירוב -והם נאנסו. "אבל מי שהיה לו להניח ולא הניח" -אלו שסברו שראש השנה יהיה ביום שישי. ולמרות שידעו שלמחרת יהיה שבת ולא הניחו עירוב- הם פושעים.

על אותו ראש השנה כתוב בספר נחמיה (ז' ע"ב) "ויגע החדש השביעי ובני ישראל בעריהם". ובהמשך (נחמיה ח' א'-ג') "ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים וכו'. ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד לחדש השביעי וכו'". לפי חשבוננו קריאת התורה היתה בשבת. ואחרי הקריאה "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות מנות לאין נכון לו" (שם, ח' י') כל זה היה בשבת. אבל "יגע החדש השביעי" -זה כ"ט באלול כי סברו שלמחרת יהיה ראש השנה. לכן הם נקבצו לירושלים בכ"ט בערב.

נבדוק יותר תאריכים בספר נחמיה ועזרא.

"וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלויים אל עזרא הספר וכו'. ימצאו כתוב בתורה וכו' אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי. ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם וכו'" (נחמיה ח' י"ג-ט"ו). זה היה בב' תשרי בום א' בשבוע שהוא חול. לכן "ויעבירו קול".

"וביום עשרים וארבע לחדש הזה נאספו בני ישראל בצום ובשקים ואדמה עליהם" (שם, ט' א'). זה היה כ"ד תשרי. לפי תוס' שהזכרנו בהערה 9, כ"ד זה היה למעשה כ"ג ומנו ימים מל' אלול. והוא יום א' שבוע. אבל אפשר לפרש כפשוטו שהוא כ"ד בתשרי יום ב' בשבוע. ולא עשו צום בכ"ג למחרת שמיני עצרת כי הוא איסורו חג.

תאריך הבא כתוב בעזרא י' ט': "ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימין ירושלם לשלשת הימים הוא חדש התשיעי בעשרים לחדש" (עזרא י' ט'). זהו כ' כסלו שנת 3416. מולד כסליו ביום 2.51. לפי stellarium ירח נראה בעליל בליל ד' אבל לא נראה בליל ג' כי הקריטריון המודרני נותן 13.9, פחות מ-15.95. אם קדשו על פי הראיה אז ר"ח כסליו יום ד' וכ' כסליו יום ב'. מאחר וא' תשרי בשבת אז עשו תשרי וחשון מלא. עזרא ישב בתענית ביום ה'. לכן תעניות בה"ב כי לא ירדו גשמים. ושליחים הלכו למחרת יום ו' 40 מיל. ובשבת דרשו בבתי כנסיות. וביום א' הלכו 40 מיל לירושלים. ונקבצו אנשי יהודה ובנימין ביום ב' בבוקר. אבל יתר שבטים ישבו בגליל כי ארץ אפרים היתה המיושבת ע"י כותים. והם לא נשאו נשים נוכריות כי לא היו סביבם.

תאריך הבא "וישבו ביום אחד לחדש העשירי לדריוש הדבר" (עשם, י' ט"ז). מולד טבת שנת 3416 ביום 1247054.043 מבראשית או 4.043 בשבוע. לפי stellarium בליל ה' ירח שקע 45.23 דקות אחרי השמש ואורך ראשון היה 10.34 מעלות. קריטריון מודרני נותן 16.27 והוא מעל 15.95 דקות. לכן יתכן שירח נראה. וראש חודש טבת נקבע ביום ה', שבועיים אחרי שעזרא ישב בתענית. אבל מדוע כתוב לדריוש הדבר? מתברר שבששון בה ישב דריוש ירח לא נראה באותו לילה. ירח שקע 43.47 דקות אחרי השמש ואורך ראשון היה 9.94 מעלות. לכן ערך הקריטריון הוא 15.64 והוא קטן מערך מינימלי 15.95. לכן ר"ח טבת לפי הראיה שם היה ביום ו'. אבל בירושלים זה היה ב' טבת. מה מיוחד ביום זה? בדרך כלל זהו יום שמיני של חנוכה.

תאריך האחרון "ויכלו בכל אנשים ההשיבו נשים נכריות עד יום אחד לחדש הראשון" (שם, י' י"ז). זהו א' ניסן שנת 3416. שנה פשוטה. מולד ניסן 1.6348. ירח נראה רק בליל רביעי. קבעו ר"ח ניסן בירושלים ביום ד'. בין ראש חודש ניסן 3415 לר"ח ניסן 3416 עברו 51 שבועות או 357 יום. והיו באותה שנה 9 חדשים מלאים ו-3 חסרים! והרי אין עושים יותר מ-8 מלאים. וי"ל היינו מתשרי עד תשרי. ואולי הם עשו אדר חסר כדי שבני גולה ידעו מתי פסח. ואז ניסן מלא.

ויש עוד תאריך מוקדם (עזרא ג' ו') "מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עלות לה' והיכל ה' לא יסד". זאת שנה שניה של כורש 3393. מולד ניסן 1238372.048 3392, מולד תשרי 1238549.232 יום ד'. לפי תוכנת stellarium ירח נראה ביום 1238551 יום ו'. עדיין יום חול.

נציין שאם נחמיה עלה 13 שנה אחרי עזרא אז את התאריכים בשנה 3415-3416 יש להזיז 13 שנה לשנים 3428-3429. מולד תשרי 3429 ביום 1251719.88 ביום 0.88 בשבוע (היינו בשבת). לכן לא יתכן א' תשרי בשבת לא לפי לוח וכלשכן לא לפי ראייה.

היסטוריונים מקדימים את חורבן הבית ב- 165 שנה. לכן יש להחליף את תשרי 3416 בתשרי 3251. מולד תשרי 3251, 1186693.509, יום 4.5. לא יתכן א' תשרי בשבת לא לפי חשבון ולא לפי ראייה.

אומנם ישנו צירוף יחידי אשר נותן אותם תוצאות כמו בשנת 3415-3416, הזזה 165 שנה אחורה ו- 13 שנים קדימה. אז מקבלים שנים 3263-3264. הפרש 13-165=152 שנים מתחלק במחזור של 19 שנה של 235 חדשים ונותן 1880 חדשי ירח אשר שווים מספר שלם של שבועות ועוד 0.517 יום. אבל דעה שנחמיה עלה 13 שנה אחרי עזרא נדחתה מסיבות אחרות.

יש עוד דעה שמחליפה את 165 שנה ב- 164. כאן אין התאמה בין שנחמיה עלה יחד עם עזרא בין שהוא עלה 13 שנה אחריו.